

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

บิดาเป็นผู้ให้กำเนิดบุตรร่วมกับมารดาเป็นผู้นำครอบครัว สร้างครอบครัวให้มีความสุข มีหน้าที่อบรมสั่งสอนบุตร สนับสนุนอุปการะเลี้ยงดูบุตรร่วมกับมารดา และเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่บุตร (พนม เกตุมาน, 2555) ในอดีตนอกจากบิดาจะเป็นผู้นำครอบครัว ยังมีหน้าที่หารายได้เลี้ยงครอบครัว สำหรับการเข้ามามีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรจะเป็นเพียงการเล่นกับบุตรเท่านั้น ส่วนมารดาจะมีหน้าที่หลักในการเลี้ยงดูบุตร และรับผิดชอบดูแลงานบ้านทั้งหมด (Lamb & Tamis-Lemonda, 2004) แต่การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างของครอบครัวไทย ทำให้บิดาและมารดามีบทบาทช่วยเหลือกันทั้งในบ้านและนอกบ้าน การที่มารดาต้องออกไปทำงานนอกบ้าน เพื่อหารายได้เลี้ยงครอบครัวร่วมกับบิดา เป็นการเพิ่มภาระแก่มารดาทำให้มีเวลาในการเลี้ยงดูบุตรลดลง (สุพัตรา สุภาพ, 2545) บิดาจึงเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการดูแลช่วยเหลือมารดาและเลี้ยงดูบุตรร่วมกัน (McVeigh, Baafi, & Williamson, 2002) ดังนั้นผู้เป็นบิดาจึงถูกคาดหวังจากสังคมรวมถึงครอบครัว ในการเข้ามามีส่วนร่วมเลี้ยงดูบุตรร่วมกับมารดา (Lamp, 2000) นอกจากนี้การเข้ามามีส่วนร่วมของบิดา ยังเป็นการทำหน้าที่ตามวัฒนธรรม และความต้องการของครอบครัว เกี่ยวกับการดูแลมารดาและบุตรในระยะหลังคลอด (Chapman & Durham, 2010)

การเข้ามามีส่วนร่วมในระยะหลังคลอดของบิดา เป็นการดูแลทั้งภรรยาและบุตรภายหลังคลอด ที่ต้องมีการปรับตัวทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งหากบิดาให้การช่วยเหลือที่ไม่เหมาะสม อาจทำให้มารดาเหนื่อยล้า ไม่มีความสุข และวิตกกังวลเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตร ส่งผลทำให้เกิดภาวะซึมเศร้าหลังคลอด และมีปัญหาในการเลี้ยงดูบุตรตามมา (Cheng, Fowles, & Walker, 2006) และการดูแลบุตรที่ยังไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ จำเป็นต้องอาศัยบิดาและมารดาในการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน เพื่อพัฒนาการทางด้านร่างกายและการเจริญเติบโตที่สมบูรณ์ (Klaus & Kennell, 1982) บิดาซึ่งเป็นผู้ที่มีความสำคัญและใกล้ชิดกับมารดาหลังคลอดมากที่สุด จึงควรเข้ามามีส่วนร่วมในระยะหลังคลอด เพื่อช่วยเหลือมารดาและทารก (McVeigh et al., 2002)

แลมบี (Lamb, 2000) ได้เสนอแนวคิดการเข้ามามีส่วนร่วมของบิดา (father's involvement) ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ 1) การเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ (engagement) หมายถึง การที่บิดาทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับมารดาและบุตร เช่น อาบน้ำบุตร เปลี่ยนผ้าอ้อม พูดยุ้ยและเล่นกับบุตร ใช้เวลาว่างร่วมกันกับบุตร ช่วยเหลือมารดาในการให้นมบุตร ช่วยแบ่งเบาภาระงานบ้าน และช่วยเหลือมารดาเมื่อมีปัญหาสุขภาพหลังคลอดทั้งด้านร่างกายและจิตใจ 2) การเอื้อให้สามารถเข้าถึงบิดาได้ตามความต้องการ (accessibility) หมายถึง การที่บิดาให้เวลาและมีความพร้อมในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ และสามารถให้ความช่วยเหลือตลอดเวลาเมื่อมารดาและบุตรต้องการ เช่น บิดาอยู่ที่ทำงาน เมื่อภรรยาและบุตรต้องการความช่วยเหลือ บิดาสามารถให้ความช่วยเหลือได้ตามความเหมาะสม หรือขณะภรรยาและบุตรอยู่ภายในตัวบ้าน ส่วนบิดาทำกิจกรรมอื่นๆ ภายนอกบริเวณบ้าน เมื่อภรรยาและบุตรต้องการความช่วยเหลือ ผู้เป็นบิดาสามารถให้การช่วยเหลือได้ทันที และ 3) การแสดงความรับผิดชอบ (responsibility) หมายถึง การที่ผู้เป็นบิดาสนับสนุนด้านทรัพยากรต่างๆ ให้ความสุขสบายและดูแลจัดการให้มีความพร้อมในการดำรงชีวิต เช่น การหารายได้เลี้ยงครอบครัว การจัดเตรียมของใช้ เสื้อผ้า อาหารให้แก่ภรรยาและบุตร การจัดสิ่งแวดล้อมภายในบ้านให้มีความปลอดภัย และการสังเกตความผิดปกติต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นแก่มารดาและบุตร เป็นต้น

ปัจจุบันบิดาไทยได้รับการสนับสนุนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้เป็นภรรยาและบุตร ตั้งแต่ในระยะตั้งครรภ์จนถึงระยะหลังคลอด โดยโรงพยาบาลทั้งในภาครัฐและเอกชนจำนวน 892 แห่ง จากทั้งหมดจำนวน 1,081 แห่งของประเทศไทย ได้เข้าร่วม โครงการโรงพยาบาลสายใยรักแห่งครอบครัวของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข มีการจัดอบรมโรงเรียนพ่อแม่ให้แก่ผู้จะเป็นบิดาและมารดาที่เข้ารับการฝากครรภ์ เพื่อให้บิดามีความรู้และช่วยเหลือมารดาตั้งแต่ในระยะตั้งครรภ์จนถึงระยะหลังคลอด และมีความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตร (โครงการโรงพยาบาลสายใยรักแห่งครอบครัว, 2552) แต่จากการศึกษาเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ผู้เป็นบิดาชาวไทยของ นันทพร แสนศิริพันธ์ วรรณิการ์ กันธะรักษา อารีวรรณ กลั่นกลิ่น นวี เบาทรวง และจอร์แดน (Sansiriphan, Kantaruksa, Klunklin, Baosuang, & Jordan, 2010) พบว่า กิจกรรมหรือโครงการที่จัดขึ้น ไม่ตรงกับความต้องการและความต้องการของบิดา เนื้อหาส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่มารดาและทารก ทำให้บิดาไม่ได้รับประโยชน์ในการนำไปใช้อย่างแท้จริง ดังนั้นผู้เป็นบิดาส่วนใหญ่จึงพยายามหาข้อมูล ความรู้เกี่ยวกับการดูแลทารกแรกเกิด และมารดาหลังคลอดด้วยตนเอง ซึ่งแหล่งข้อมูลความรู้ที่ผู้เป็นบิดาส่วนใหญ่ใช้ได้แก่ อินเทอร์เน็ต ผ่านเว็บไซต์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับมารดาหลังคลอดและทารกแรกเกิด พ่อแม่ ญาติพี่น้อง และเพื่อนๆ ที่มีประสบการณ์ มีเพียงส่วนน้อยที่สอบถามหรือหาข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ หรือบุคลากรทางด้านสุขภาพ (นันทพร แสนศิริพันธ์, นวี เบาทรวง, อารีวรรณ กลั่นกลิ่น, และวรรณิการ์ กันธะรักษา, 2557) นอกจากนี้ยังมีความพยายาม

เพื่อเอื้อให้บิดา ได้เข้ามามีส่วนร่วมดูแลภรรยาและบุตรในระยะหลังคลอด โดยการแก้ไขกฎระเบียบ การลาของข้าราชการ ด้วยการออกกฎหมายการลาคลอดของสามี เพื่อให้การดูแลภรรยาและบุตร ได้ 15 วัน (ราชกิจจานุเบกษา, 2555) แต่ก็พบว่า มีข้อจำกัดเฉพาะสำหรับผู้เป็นบิดาที่ประกอบอาชีพ รับราชการ และต้องเป็นสามีภรรยาที่จดทะเบียนสมรสถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้น

การเข้ามามีส่วนร่วมของบิดาในระยะหลังคลอด มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อมารดา ทารก และผู้เป็นบิดาเอง จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า การที่บิดาเข้ามามีปฏิสัมพันธ์อย่าง ใกล้ชิดในระยะหลังคลอดกับมารดา จะช่วยบรรเทาความเครียดทั้งด้านร่างกายและจิตใจมารดาที่ เกิดจากการเลี้ยงดูบุตร (Sherwen, Scoloveno, & Weingarten, 1999) ทำให้มารดาเกิดความพึงพอใจ มีกำลังใจในการเลี้ยงดูบุตร สามารถตอบสนองความต้องการของบุตร ได้เหมาะสมและช่วยลด ภาวะซึมเศร้าของมารดาในระยะหลังคลอด (Allen & Daly, 2007; Fagan & Lee, 2010; Lu, 2006) อีกทั้งยังช่วยให้มารดาประสบความสำเร็จในการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดา (Rempel & Rempel, 2011) นอกจากนี้ การเข้ามามีปฏิสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างบิดากับทารก จะช่วยให้บุตรมีพัฒนาการ และการเจริญเติบโตทั้งด้านร่างกายและอารมณ์ ได้รับการดูแลให้มีความปลอดภัย ได้รับความรัก ความอบอุ่น (Friedman, 1981) และการได้สัมผัสบิดาอย่างใกล้ชิด จะทำให้บุตรมีปฏิกิริยาตอบสนอง ต่อพฤติกรรมของบิดา ส่งผลให้บิดาได้เรียนรู้และเข้าใจพฤติกรรมของบุตร รับรู้พัฒนาการของบุตร และมีความไวต่อการตอบสนองความต้องการของบุตร (Premberg, Hellstrom, & Berg, 2008; Pruett, 1998) การเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบิดากับทารกดังกล่าว ทำให้บิดาเกิดความมั่นใจในการเป็นบิดา (Allen & Daly, 2007) มีความภาคภูมิใจ และพึงพอใจในการเป็นบิดา (Lamb, 2000) สำหรับการเอื้อ ให้สามารถเข้าถึงบิดาได้ตามความต้องการมีการศึกษาพบว่า บิดาจะแบ่งเวลาเพื่อให้มีเวลาในการ ช่วยเหลือมารดาและบุตรด้านต่างๆ เพิ่มขึ้นจากเดิมก่อนการมีบุตร (Fagerskiold, 2008; McBride & Rane, 1997; McVeigh, St John, & Cameron, 2005) ส่วนการแสดงความรับผิดชอบของบิดาใน ระยะหลังคลอด ซึ่งการที่บิดารับผิดชอบดูแลมารดาและบุตร ทั้งขณะพักฟื้นในโรงพยาบาลและ ขณะอยู่บ้าน จะทำให้มารดาและบุตรได้รับการดูแลให้มีความปลอดภัย และการที่บิดามีความ รับผิดชอบช่วยเหลือมารดาขณะให้นมบุตร จะส่งผลให้มารดาประสบความสำเร็จในการเลี้ยงดูบุตร ด้วยนมมารดา (Persson, Fridlund, Kvist, & Dykes, 2012) ทำให้บุตรได้รับสารอาหารที่เหมาะสมต่อการ เจริญเติบโต และได้รับภูมิคุ้มกันโรคต่างๆ อย่างเหมาะสม (Bar-Yam & Darby, 1997)

จากการศึกษาเชิงคุณภาพของ นันทพร แสนศิริพันธ์ และคณะ (2557) เกี่ยวกับประสบการณ์ ของผู้เป็นบิดาครั้งแรกชาวไทย พบว่า ในระยะหลังคลอดผู้เป็นบิดาพยายามปรับตัวต่อบทบาทใหม่ โดยการเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลทารกและมารดาหลังคลอด ผู้เป็นบิดาจะเฝ้าสังเกต เรียนรู้ พฤติกรรม และพัฒนาการของทารกอย่างใกล้ชิด ช่วยเหลือภรรยาในการเลี้ยงดูบุตร และทำทุกอย่าง

เพื่อบุตรของตน ให้การดูแลช่วยเหลือมารดาหลังคลอดทั้งด้านร่างกายและจิตใจ และสนับสนุนให้ภรรยาปฏิบัติตามความเชื่อและประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาบางอย่าง ที่คาดว่ามีส่วนดีสำหรับมารดาหลังคลอดและทารก การเข้ามามีส่วนร่วมดังกล่าว ส่งผลให้ผู้เป็นบิดาได้พัฒนาตนเอง และประสบความสำเร็จในการเป็นบิดา อย่างไรก็ตามรายงานการศึกษาบางส่วน พบว่า ผู้เป็นบิดาบางรายไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการดูแลบุตรและมารดาหลังคลอดได้ตามความต้องการ เนื่องจากการช่วยเหลือจากญาติที่มากเกินไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากปู่ย่า ตายาย ซึ่งมีความเชื่อและการดูแลที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจากอดีต ซึ่งเกิดเป็นข้อห้ามต่างๆ มากมาย ทำให้ผู้เป็นบิดารู้สึกว่าถูกกีดกัน และบิดาบางรายแทบจะไม่มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมการดูแลบุตรและภรรยา ส่งผลให้ผู้เป็นบิดารู้สึกหงุดหงิดเป็นบางครั้งและไม่สบายใจ การปรับตัวและพัฒนาตนเองในการเป็นบิดาล่าช้า และส่งผลในระยะยาวทำให้ผู้เป็นบิดาไม่มั่นใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการดูแลบุตรและภรรยา อาจส่งผลให้ผู้เป็นมารดาเกิดความหงุดหงิดทางอารมณ์ เนื่องจากมีความเครียดที่เกิดจากการเลี้ยงดูบุตร ทำให้เกิดความรุนแรงแก่บุตร มีผลกระทบต่อ การเลี้ยงดูบุตร มีภาวะซึมเศร้าในระยะหลังคลอด และอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างคู่สมรสเพิ่มมากขึ้น (Fagan & Lee, 2010) ส่งผลทำให้สัมพันธภาพระหว่างคู่สมรสลดลง (Eggebeen & Knoester, 2001)

สัมพันธภาพระหว่างคู่สมรส หมายถึง ความรักและความกลมเกลียวระหว่างสามีภรรยา ที่มีความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจกัน มีความพึงพอใจซึ่งกันและกัน พยายามหลีกเลี่ยงปัญหาและช่วยกันแก้ไขปัญหาหรือความขัดแย้งต่างๆ และมีความสุขในการใช้ชีวิตสมรสร่วมกัน ซึ่งภายหลังตัดสินใจใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน คู่สมรสจะมีการปรับตัวเข้าหากัน เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาและความขัดแย้งต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น (Spanier, 1976) ซึ่งความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเป็นพื้นฐานสำคัญ เมื่อสามีภรรยา มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันตั้งแต่เริ่มแรก จะทำให้เกิดความรัก ความอบอุ่น ความเข้าอกเข้าใจกัน สามารถฟันฝ่าอุปสรรคที่ต้องเผชิญร่วมกัน และประสบความสำเร็จ มีชีวิตครอบครัวที่เข้มแข็ง (กุลธภา วจนสาระ, 2554) เมื่อเริ่มมีบุตร สัมพันธภาพระหว่างคู่สมรสที่ดี จะช่วยให้บิดามารดา มีการสนับสนุนและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Prake, 2000) จากรายงานการศึกษาของ อัลเลนและเดลี (Allen & Daly, 2002) พบว่า บิดามารดาที่มีสัมพันธภาพระหว่างคู่สมรสที่ดี จะทำให้มารดาสนับสนุนและช่วยเหลือบิดา ในการเข้ามามีส่วนร่วมในระยะหลังคลอด ทำให้บิดาได้แสดงบทบาทการเป็นบิดา เกิดความมั่นใจในการเป็นบิดา มีความพึงพอใจในชีวิตสมรส และมุ่งมั่นที่จะเข้ามาช่วยเหลือมารดาและเลี้ยงดูบุตร

สัมพันธภาพระหว่างคู่สมรส เป็นสัมพันธภาพทั้งด้านดีและไม่ดี (งามตา วนิทนนท์, 2545) มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาตามแรงกระตุ้น การเป็นบิดามารดาและการมีบุตร เป็นปัจจัยหนึ่ง ที่ส่งผลต่อสัมพันธภาพระหว่างคู่สมรส (Twenge, Keith Campbell, & Foster, 2003) ภายหลังบุตรเกิด

คู่สมรสส่วนใหญ่จะเกิดความเหนียวแน่น อ่อนเพลีย เกิดความเครียดจากการเลี้ยงดูบุตร และการปรับตัวต่อบทบาทการเป็นบิดามารดา โดยเฉพาะผู้ที่เป็นบิดาครั้งแรก (O'Leary, 2012) สัมพันธภาพระหว่างคู่สมรสที่ดี จะทำให้บิดาได้รับการสนับสนุนจากมารดา ในการเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อเลี้ยงดูบุตรและได้ใกล้ชิดบุตร ทำให้บิดาสามารถปรับตัวในการเป็นบิดาได้เหมาะสม (Thomas, Boner, & Hildingsson, 2011) ทำให้บุตรได้รับการดูแลทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ได้รับการปกป้องคุ้มครองอันตราย (วิลาวณิชย์ ศรีสุวรรณ, 2531) และบิดาที่ได้เลี้ยงดูบุตรจะเกิดความมั่นใจในการทำหน้าที่บิดาสามารถเลี้ยงดูบุตรได้อย่างต่อเนื่อง (จารุวรรณ ชูปวา, 2541) นอกจากนี้ยังทำให้บิดาเกิดความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูง นำไปสู่การเข้ามามีส่วนช่วยเหลือมารดาและเลี้ยงดูบุตรของตนมากขึ้น (Mehall, Spinrad, Eisenberg, & Gaertner, 2009)

ในทางตรงข้ามหากบิดามารดามีสัมพันธภาพระหว่างคู่สมรสที่ไม่ดี จะทำให้บิดาเข้ามามีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรในระยะแรกเท่านั้น และนำไปสู่การทอดทิ้งบุตรในระยะต่อมา (Lu et al., 2010) จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับสัมพันธภาพระหว่างคู่สมรส กับการเข้ามามีส่วนร่วมของบิดาไทย ในการดูแลผู้เป็นภรรยาและบุตรในระยะหลังคลอด ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเกี่ยวกับสัมพันธภาพระหว่างคู่สมรสที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของบิดา เพียงด้านการเข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับบุตรเท่านั้น ดังเช่นการศึกษาของ วิลาวณิชย์ ศรีสุวรรณ (2531) ที่พบว่า สัมพันธภาพระหว่างคู่สมรสมีความสัมพันธ์ทางบวก กับบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรของบิดาที่มีบุตรคนแรก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = 0.41, p < .001$) และสัมพันธภาพระหว่างคู่สมรสสามารถทำนายบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรของบิดาที่มีบุตรคนแรก ได้ร้อยละ 16.42 และการศึกษาของ พัชรินทร์ เรารู้ติธรรม (Raajutitham, 2006) ที่พบว่า สัมพันธภาพระหว่างคู่สมรส มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตร การมีปฏิสัมพันธ์ และการเล่นกับบุตรของบิดาที่มีบุตรคนแรกวัย 6-12 เดือน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .33, p < .01$) และสัมพันธภาพระหว่างคู่สมรส สามารถอธิบายความผันแปรของการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรของบิดาที่มีบุตรคนแรกวัย 6-12 เดือน ร้อยละ 10.7 สัมพันธภาพระหว่างคู่สมรสอาจเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเข้ามามีส่วนร่วมของบิดา เกี่ยวกับการดูแลทั้งมารดาและทารกในระยะหลังคลอด

นอกจากสัมพันธภาพระหว่างคู่สมรสแล้ว ความรักใคร่ผูกพันระหว่างบิดากับทารก เป็นอีกปัจจัยหนึ่งนี้อาจส่งผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของบิดาในระยะหลังคลอด ความรักใคร่ผูกพันระหว่างบิดากับทารก หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับทารกที่ต่างฝ่ายต่างมีให้ซึ่งกันและกัน โดยเป็นสัมพันธภาพที่มีการพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นความรักความผูกพันที่มีความมั่นคงและถาวรตลอดไป ซึ่งในระยะหลังคลอดบิดาส่วนใหญ่จะมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของบุตร อยากเข้ามามีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรของตน มีความภาคภูมิใจ และรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง (Greengerg &

Morris, 1974) ความรู้สึกดังกล่าว จะกระตุ้นให้บิดาเกิดความรู้สึกดีต่อทารก มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดี และเป็นจุดเริ่มต้นที่ก่อให้เกิดความรักใคร่ผูกพันระหว่างบิดากับทารกที่คงทนถาวรตลอดไป (Bills, 1980) นำไปสู่การเข้ามามีส่วนร่วมของบิดาในการเลี้ยงดูบุตรในระยะหลังคลอด (Lamb & Tamis-LeMonda, 2004) ผลของการเข้ามามีส่วนร่วมในระยะหลังคลอด จะทำให้ทารกได้รับการเลี้ยงดูและเอาใจใส่อย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมให้บิดามีทักษะในการเลี้ยงดูบุตร เกิดความมั่นใจในบทบาทบิดา มีความภาคภูมิใจในตนเอง และรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่ามากยิ่งขึ้น (Goulet, Bell, St-Cyr Tribble, Paul, & Lang, 1998) โดยมีการศึกษาพบว่า ความรักใคร่ผูกพันระหว่างบิดากับทารกที่ดี ทำให้บิดาเข้าใจพฤติกรรมและการแสดงออกและการสื่อสารของทารก ส่งผลให้บิดามีความไวต่อการตอบสนองความต้องการของทารกได้เหมาะสม ทำให้ทารกได้รับการดูแลและได้รับความรักความอบอุ่น ในทางตรงข้ามหากเกิดความรักใคร่ผูกพันระหว่างบิดากับทารกที่ไม่ดี บิดาจะหลีกเลี่ยงการมีปฏิสัมพันธ์กับทารก ส่งผลให้ทารกไม่ได้รับการเลี้ยงดู ทำให้ขาดความรักความอบอุ่น หรือมีการตอบสนองความต้องการไม่เหมาะสม เนื่องจากไม่เข้าใจการสื่อสารของทารก (Frosch, Cox, & Goldman, 2001) จากการทบทวนวรรณกรรม ไม่พบการศึกษาเกี่ยวกับความรักใคร่ผูกพันระหว่างบิดากับทารก กับการเข้ามามีส่วนร่วมของบิดาในระยะหลังคลอด มีเพียงการศึกษาที่แสดงให้เห็นว่า ความรักใคร่ผูกพันระหว่างบิดากับทารก มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการปรับบทบาทการเป็นบิดา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .52, p < .01$) (นิสารัตน์ ให้โก้, 2540)

จะเห็นได้ว่า การเข้ามามีส่วนร่วมของบิดาในระยะหลังคลอดทั้งสามองค์ประกอบ คือ ด้านการเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ การเอื้อให้สามารถเข้าถึงบิดาได้ตามความต้องการ และการแสดงความรับผิดชอบ มีความสำคัญและส่งผลต่อด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ของผู้เป็นบิดาเอง มารดาหลังคลอดและบุตร แต่การศึกษาเกี่ยวกับการเข้ามามีส่วนร่วมของบิดาในระยะหลังคลอดที่ผ่านมาส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเฉพาะด้านการเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบิดากับทารก และเป็นการศึกษาในกลุ่มบิดาชาติตะวันตก ที่มีความแตกต่างทางด้านสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยมการเลี้ยงดู และลักษณะภูมิหลังของบิดาและมารดา ไม่สามารถนำมาอ้างอิงถึงการเข้ามามีส่วนร่วมในระยะหลังคลอดของบิดาชาวไทยได้ ในประเทศไทยยังขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับการเข้ามามีส่วนร่วมของบิดาในระยะหลังคลอด เกี่ยวกับการช่วยเหลือทั้งมารดาและทารกและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง มีเพียงหนึ่งการศึกษาที่ศึกษาการเข้ามามีส่วนร่วมของบิดาในระยะหลังคลอด โดยศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยด้านความเครียด และการสนับสนุนทางสังคม (สุภกร ไชยนา, 2556) ทั้งนี้การเข้ามามีส่วนร่วมของบิดาในระยะหลังคลอดนั้น ยังต้องมีการศึกษาเพื่อขยายองค์ความรู้ของบิดาชาวไทย และมีอีกหลายปัจจัยที่อาจมีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของบิดาในระยะหลังคลอด ผู้วิจัยในฐานะพยาบาลผดุงครรภ์จึงสนใจศึกษาสัมพันธ์ภาพระหว่างคู่สมรส ความรักใคร่ผูกพันระหว่างบิดากับทารก และการเข้ามา

มีส่วนร่วมของบิดาในระยะหลังคลอด เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ไปเป็นแนวทางปฏิบัติกรพยาบาลสำหรับพยาบาลผดุงครรภ์ และเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง สัมพันธภาพระหว่างคู่สมรส และการเข้ามามีส่วนร่วมของบิดาในระยะหลังคลอด
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ความรักใคร่ผูกพันระหว่างบิดากับทารก และการเข้ามามีส่วนร่วมของบิดาในระยะหลังคลอด

คำถามการวิจัย

1. ความสัมพันธ์ระหว่าง สัมพันธภาพระหว่างคู่สมรส และการเข้ามามีส่วนร่วมของบิดาในระยะหลังคลอด เป็นอย่างไร
2. ความสัมพันธ์ระหว่าง ความรักใคร่ผูกพันระหว่างบิดากับทารก และการเข้ามามีส่วนร่วมของบิดาในระยะหลังคลอด เป็นอย่างไร

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาหาความสัมพันธ์ (descriptive correlational research) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่าง สัมพันธภาพระหว่างคู่สมรส ความรักใคร่ผูกพันระหว่างบิดากับทารก และการเข้ามามีส่วนร่วมของบิดาในระยะหลังคลอด กลุ่มตัวอย่างเป็นบิดาที่มาส่งภรรยา รับบริการตรวจสุขภาพหลังคลอด 6 สัปดาห์ และมาส่งบุตรรับบริการฉีดวัคซีนที่ 8 สัปดาห์ ณ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพเชียงใหม่ ระหว่างเดือนมิถุนายน ถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2557

นิยามศัพท์

สัมพันธภาพระหว่างคู่สมรส หมายถึง ความรักและความกลมเกลียวระหว่างสามีภรรยา ที่มีความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจกัน มีความพึงพอใจซึ่งกันและกัน พยายามหลีกเลี่ยงปัญหาและช่วยกันแก้ไขปัญหาหรือความขัดแย้งต่างๆ และมีความสุขในการใช้ชีวิตสมรสร่วมกัน ประเมินได้จากแบบสอบถามสัมพันธภาพระหว่างคู่สมรสของ พัชรินทร์ เรารู้ติธรรม (Raojutitham, 2006)

ความรักใคร่ผูกพันระหว่างบิดากับทารก หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับทารก ที่ต่างฝ่ายต่างมีให้ซึ่งกันและกัน โดยเป็นสัมพันธภาพที่มีการพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นความรักความผูกพันที่มีความมั่นคงและถาวรตลอดไป ประเมินได้จากแบบสอบถามความรักใคร่ผูกพันระหว่างบิดากับทารก ที่ผู้วิจัยดัดแปลงมาจากแบบสอบถามสัมพันธภาพระหว่างบิดาและทารกของ ยาวลักษณ์ แฉขุนทด (2539)

การเข้ามามีส่วนร่วมของบิดาในระยะหลังคลอด หมายถึง การที่ผู้เป็นบิดาได้ช่วยเหลือสนับสนุน และร่วมในกิจกรรมต่างๆ รวมถึงกิจวัตรประจำวันของมารดาและบุตรในระยะหลังคลอด 6-8 สัปดาห์ ซึ่งประกอบด้วย 3 ด้าน คือ การเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ การเอื้อให้สามารถเข้าบิดาถึงได้ตามความต้องการ และการแสดงความรับผิดชอบ ประเมินได้จากแบบสอบถามการเข้ามามีส่วนร่วมของบิดาในระยะหลังคลอดของศุภกร ไชยนา และนันทพร แสนศิริพันธ์ (ศุภกร ไชยนา, 2556)

บิดา หมายถึง ชายไทยอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไปที่มีบุตรครั้งแรก และภรรยาอยู่ในระยะ 6-8 สัปดาห์หลังคลอด

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved